

Cosmo og speilet

Cosmo von Wehrstahl var en student ved Universitetet i Praha. Dog fra en velstående familie, var han fattig, og var stolt over uavhengigheten som fattigdom gir; for hva vil ikke en mann være stolt over når han ikke kan få det bort? Han var en favoritt blant sine medstudenter, men hadde allikevel ingen følgesvenner; og ingen av dem hadde noen gang krysset terskelen til hans bopel på toppen av en av de høyeste hus i den gamle byen. Faktisk, hemmeligheten bak mye av tilfredsheten som gjorde ham tiltrekkende blant sine medmennesker, var tanken på hans ukjente tilholdssted, hvor han på kvelden kunne gå og hengi seg uforstyrret til sine egne studier og dagdrømmer. Disse studier, uten om de emner nødvendig for hans kurs på universitetet, omfattet noen mindre allment kjente og godkjente; for i en hemmelig skuff lå alle verkene til Albertus Magnus og Cornelius Agrippa, sammen med andre mindre leste og mer obskure. Men fortsatt hadde han bare fulgt disse forskerne av nysgjerrighet, og hadde ikke vendt dem til noe praktisk formål.

Hans bopel besto av ett rom med lavt tak, nesten uten møbler; for utenom et par trestoler, en divan som kunne brukes til å ligge å drømme på dag og natt, og et stort trykk av sort eik, var det veldig lite i rommet som kunne bli kalt møbler.

Men merkelige instrumenter lå stablet i hjørnene; og i et stod et skjelett, halvveis lent imot veggen, halvveis støttet av et snøre rundt dets nakke. En av dets hender med alle dens fingre, hvilte på den tunge knappen til et stort sverd som sto ved siden av det.

Forskjellige våpen var spredt rundt omkring på gulvet. Veggene var ytterst tomme for pynt; for de få rare ting, som en stor tørket flaggermus med vingene utspredd, skinnet til en pinnsvin, og en utstoppet sjømus, kunne langt i fra kalles for slikt. Men selv om hans lyst gledet seg over slike merkverdigheter, var hans tanker hengitt en helt annen retning. Hans sinn hadde ennå ikke blitt fylt med fengslende lidenskap; men den lå lik en stille kveldssol åpen for hver en vind, om det var den stille brisen som vifter med sine lukter, eller en storm som bøyer de store trær til de strammes og knaker. Han så alt som gjennom et rosefarget glass. Når han så fra sitt vindu på gatene nedenfor, passerte ikke en ung kvinne uten som i en historie, og trakk hans tanker etter henne til hun forsvant ut av syne. Når han gikk i gatene følte han alltid at han leste en fortelling, hvor han søkte å veve inn hvert et interessant fjes som gikk forbi; og hver søte stemme strøk hans sjel som vingen til en passerende engel. Han var faktisk en poet uten ord; desto mer hengitt og faretruende, for springflodene ble demmet opp i hans sjel, og når de ikke fant ytring, vokste de, og svellet og svekket. Han brukte å ligge på sin harde divan og lese en fortelling eller et dikt, helt til boken falt fra hans hånd; men han drømte videre, han visste ikke om han var våken eller sov, helt til takets motsats vokste i hans sanser, og ble gyllen i soloppgangen. Da reiste han seg også; og impulsene til den energiske ungdom holdt ham alltid aktiv, enten i studier eller i sport, helt til dagens slutt gav ham fri; og nattens verden, som hadde ligget druknet i dagens fossefall, reiste seg i hans sjel, med alle dens stjerner og dunkle fantome former. Men dette kunne ikke vare lenge. En livsform må før eller senere ta steget inn i den forheksede sirkel, gå inn i livets hus, og nøde den forfjamsede magiker til å knele og tilbe.

En aften, nær solnedgang, vandret han drømmende i en av hovedgatene, da en medstudent vekket ham med et slag på skulderen, og spurte han å ledsage ham inn i en liten bakgate for å se på noen gamle rustninger som han hadde lyst på. Cosmo var sett på

som en autoritet i alle saker vedrørende våpen, antikke eller moderne. I bruk av våpen var det ingen studenter som kunne komme nær ham; og hans praktiske kjennskap med noen hadde hovedsakelig bidratt til å etablere hans autoritet i forhold til dem alle. Han fulgte ham villig.

De gikk inn i en trang gate, og derfra inn i en skitten liten bakgård, hvor en lav buet dør førte dem inn i en heterogen samling av alle ting mugne, støvete og gamle man kunne forestille seg. Hans vurdering av rustningen var tilfredsstillende, og hans følgesvenn gjennomførte straks handelen. Mens de var på vei ut fra stedet ble Cosmos øyne tiltrukket av et gammelt speil med en elliptisk form som lente mot veggen, dekket med støv. Rundt kunne han se noen merkverdige graveringer, men de var svært utydelige på grunn av det blafrende lyset som eieren av butikken bar i sin hånd. Det var disse graveringene som tiltrakk hans oppmerksomhet; slik virket det i alle fall for ham. Han forlot allikevel stedet med sin venn, og la ikke videre merke til det. De gikk sammen til hovedgaten, hvor de skiltes og gikk i motsatte retninger.

Ikke før var Cosmo alene, før tanken på det merkverdige gamle speilet vendte tilbake til ham. Et sterkt begjær etter å se det tydeligere reiste seg i ham, og han rettet sine steg nok en gang mot butikken. Eieren åpnet døren da han banket på, som om han hadde ventet ham. Han var en liten, gammel, vissen mann, med en krokete nese og brennende øyne i konstant rastløs bevegelse, og de så her og der som etter noe som unngikk dem. Etter å ha latt som om han undersøkte flere andre artikler gikk Cosmo til slutt mot speilet, og ba om å få det tatt ned.

«Ta det ned selv, min herre; jeg kan ikke nå det», sa den gamle mann.

Cosmo tok det forsiktig ned, og så da at graveringene var i sannhet delikate og kostbare, de var både av beundringsverdig design og utførelse; de inneholdt i tillegg mange enheter som lot til å uttrykke en mening han ikke hadde anelse om. Dette, naturligvis, i en av hans preferanser og gemytter, økte interessen han følte for det gamle speilet; så mye, faktisk, at han nå lengtet etter å eie det, for å studere dets ramme på sin fritid. Han lot forøvrig som han bare ønsket det til bruk; og sa han fryktet platen ville være av lite nytte, siden den var ganske gammel. Han børstet bort litt av støvet fra dets flate, og forventet å se et matt speilbilde inni. Hans overraskelse var stor da han fant refleksjonen strålende, et glass som viste seg ikke bare uskadet av alder, men vidunderlig klart og perfekt (skulle helheten samsvare denne delen), selv for et nytt rett fra hendene til skaperen. Han spurte skjødesløst hva eieren ønsket for tingen. Den gamle mannen svarte med å oppgi en pengesum langt utover rekkevidden til fattige Cosmo, som deretter satte speilet på plass hvor det hadde stått før.

«Du anser prisen for høy?» sa den gamle mann.

«Jeg vet ikke om det er for mye for deg å be om», svarte Cosmo; «men det er langt mer enn jeg kan gi.»

Den gamle mannen holdt sin lampe opp mot Cosmos ansikt. «Jeg liker ditt utsende», sa han.

Cosmo kunne ikke gi komplementet tilbake. Faktisk, når han nå så nøye på ham for første gang, følte han en avsky mot ham, blandet med en merkelig følelse av tvil om en mann eller en dame stod foran ham.

«Hva er ditt navn?» fortsatte han.

«Cosmo von Wehrstahl.»

«Ah, ah! Jeg tenke meg det. Jeg ser din far i deg. Jeg kjente din far svært godt, unge herre. Jeg må innrømme, i noen hjørner av mitt hus kan du sikkert finne noen gamle ting med hans hjelmtegn og kode fortsatt på dem. Vel, jeg liker deg: Du skal ha speilet for fjerdedelen av hva jeg ba for det; men på en betingelse.»

«Hva er den?» sa Cosmo; for selv om prisen fortsatt var alt for stor for ham å gi, kunne han akkurat klare det; og begjæret etter å eie speilet hadde økt i en fullstendig uforklarlig grad, siden det hadde sett ut til å være utenfor hans rekkevidde.

«At hvis du skulle noen gang ønske å kvitte deg med det igjen, så vil du la meg gi det første tilbudet.»

«Selvfølgelig», svarte Cosmo med et smil; og la til: «En moderat betingelse vil jeg si.»

«På din ære?» insisterte selgeren.

«På min ære», sa kjøperen; og avtalen var inngått.

«Jeg skal bære det hjem for deg», sa den gamle mannen da Cosmo tok det i sine hender.

«Nei, nei; jeg skal bære det selv», sa han; for han hadde en underlig kvale med å vise sin residens til noen, og enda mer til denne personen, som han følte mer avsky mot for hvert sekund.

«Som du ønsker», sa den gamle skapningen, og mumlet til seg selv mens han holdt sitt lys mot døren for å vise ham ut til gårdsplassen: «Solgt for sjette gang! Jeg lurer på hva som vil være utfallet av det denne gangen. Jeg skulle tro min kvinne har fått nok nå!»

Cosmo bar sitt kjøp forsiktig hjem. Men hele veien hadde han en ukomfortabel følelse av at han ble overvåket og forfulgt. Gjentatte ganger så han seg rundt, men så ingenting som berettiget hans mistanker. Faktisk var gatene for fulle og for ille belyst til å kunne avsløre en forsiktig spion, hvis det skulle være en slik hakk i hæl. Han nådde sine bopel i trygghet, og lente sin vare mot veggen, heller lettet, sterk som han var, å være kvitt dets vekt; så tente han sin pipe, kastet seg på divanen, og var snart innhyllet i slørene til en av hans hjemløse drømmer.

Han returnerte hjem tidligere enn vanlig den neste dagen, og fikk satt speilet opp på veggen over ovnen, i den ene enden av hans lange rom.

Han tørket så forsiktig bort støvet fra dets flate, og ut fra sitt beskjedne dekke skinte speilet klart som vannet i vårens solskinn. Men hans interesse var hovedsakelig opptatt med de merkelige gravingene i rammen. Den rengjorde han så godt han kunne med en pensel; og så fortsatte han med en nøye undersøkelse av dens forskjellige deler, i håp om å oppdage noen indikasjon på graverens intensjon. I dette var han dessverre usuksessfull; og etter en stund, med tretthet og skuffelse, tok han en pause, og så noen øyeblikk tomt inn i det reflekterte rommets dyp. Men om ikke lenge sa han, halvhøyt: «For en merkelig ting et speil er! Og for et vidunderlig slektskap det eksisterer mellom det og en manns fantasi! For dette rommet mitt, slik jeg skuer det i glasset, er det samme, men likevel ikke det samme. Det er ikke bare en representasjon av rommet jeg lever i, men det ser akkurat ut som om jeg leser om det i en historie jeg liker. Alle dets hverdagsligheter har forsvunnet. Speilet har løftet det ut av faktaenes region inn i kunstens rike; og selve representasjonen av det til meg, har kledd med interesse det som ellers var hardt og bart; akkurat som en ser med fryd på scenen representasjonen av en karakter som en ville rømt fra i livet, som fra noe uutholdelig trettende. Men er det ikke slik at kunsten redder naturen fra de trette og mette forholdene til våre sanser, og den

fornedrende urettferdighet i våre stressende hverdagslige liv, og appellerer til fantasien der den bor, mens den i noen grad avdekker naturen slik hun virkelig er, og slik hun presenterer seg selv til et barns øye, hvis hverdagsliv, fryktløs og uambisiøs, møter den sanne oppfattelsen av den undermyldrende verden rundt ham, og gleder seg i det uten spørsmål? Det skjelettet – jeg nesten frykter det nå, det står der så stille, med øyne bare for det usette, lik et vaktårn som ser ut over alt søppelet til denne travle verden, og inn i de stille regioner av hvile bortenfor. Og fortsatt kjenner jeg hvert ben og hvert ledd i det så godt som min egen neve. Og den gamle stridsøksen ser ut til å hvert øyeblikk kunne bli fanget opp av en armert hånd, båret frem av en mektig arm, og så knuse gjennom hjelm og skalle og hjerte, invadere det ukjente med nok et forvirret spøkelse. Jeg ville likt å leve i *det* rommet, hvis jeg bare kunne komme derinn.»

Knappt hadde de halvformede ordene flydd fra ham, mens han stod glanende inn i speilet, da noe slo ham lik et bluss av forbauselse som frøs ham i hans stilling. Lydløs og uannonsert, gled plutselig gjennom døren inn i det reflekterte rom, med staselig bevegelse, allikevel med motvillige og vaklende steg, den grasiøse formen av en dame, fullstendig kledd i hvitt. Hennes rygg alene var synlig mens hun gikk sakte opp til divanen i motsatt ende av rommet, og på den la hun seg trøtt, og snudde mot ham et ansikt av ubeskrivelig vakkerhet, som også bar lidelse, og misnøyde, og et snev av tvang, merkelig blandet med skjønnheten. Han stod uten bevegelsens kraft i noen øyeblikk, med sine øyne ugjenkallelig festet på henne; og selv etter at han ble bevisst sin evne til bevegelse, kunne han ikke påkalle motet til å vende om og se på henne, ansikt til ansikt, i det virkelige kammeret han stod i. Til slutt, med plutselig innsats, hvor viljens utøvelse var så ren at det virket ufrivillig, snudde han sitt ansikt mot divanen. Den var tom. I forvirring, blandet med redsel, snudde han seg igjen til speilet: Der, på den reflekterte divanen, lå den utsøkte kvinneformen. Hun lå med lukkede øyne, hvor to store tårer akkurat nå vellet ut under de tilslørte øyelokk; stille som døden, bortsett fra den krampaktige bevegelsen til hennes bryst.

Selv kunne Cosmo ikke ha beskrevet hva han følte. Hans følelser var av den typen som ødelegger bevissthet, og kunne aldri ha blitt minnet med klarhet. Han kunne ikke unngå å bli stående der ved speilet, og holde sine øyne festet på kvinnen, selv om han var smertefullt klar over sin uhøflighet, og fryktet hvert øyeblikk at hun skulle åpne hennes og møte hans fastlåste fokus. Men over tid ble han noe lettet; for etter en stund, åpnet hennes øyelokk seg sakte opp, og hennes øyne forble udekket, men ennå ikke sysselsatt; og da de til slutt begynte å vandre rundt i rommet, som om de bedagelig søkte å gjøre seg litt kjent med sine omgivelser, var de aldri rettet mot ham: Det så ut til at ingenting utover det som var i speilet kunne påvirke hennes syn; og derfor, hvis hun så ham i det hele tatt, kunne det bare være hans rygg, som ut av nødvendighet var snudd mot henne i glasset. De to skikkelsene i speilet kunne ikke møtes ansikt til ansikt, ved mindre han snudde seg og så på henne, der i hans rom; og siden hun ikke var der, konkluderte han at hvis han skulle snu seg mot den delen av rommet som svarte til der hvor hun lå, ville hans refleksjon enten bli fullstendig usynlig for henne, ellers måtte det i alle fall se ut for henne som han glante tomt mot henne, og ingen møte mellom øyne ville skapt inntrykk av åndelig nærhet. Etter hvert falt hennes øyne på skjelettet, og han så henne grøsse og lukke dem. Hun åpnet dem ikke igjen, men tegn på avsky fortsatte tydelig å vise seg i hennes åsyn. Cosmo ville ha flyttet den forferdelige tingen straks, men han fryktet å

engste henne enda mer med det påtrengende nærværet denne handlingen ville involvere. Så han stod og så på henne. Øyelokkene dekket fortsatt øynene, som en kostbar boks dekker juvelene inni; det urolige uttrykket forsvant gradvis bort fra hennes åsyn, og etterlot bare en svunnen sorg; ansiktstrekene ordnet seg i et uforanderlig uttrykk av hvile; og ved disse tegn, og den rolige regulære rytmen i hennes pust, visste Cosmo at hun sov. Han kunne nå stirre på henne uten forlegenhet. Han så at hennes figur, kledd i de enkleste kapper av hvitt, var verdig hennes ansikt; og så harmonerende, at verken den delikat støpte foten, eller noen av fingrene til den like delikate hånd, var en indikasjon på det hele. Mens hun lå, manifesterte hele hennes form en avslapning av perfekt hvile. Han stirret helt til han ble søvnig, og satte seg til slutt nær denne nyvunnede hellighet, og tok mekanisk opp en bok, lik en som vokter ved en sykeseng. Men hans øyne samlet ingen tanker fra sidene foran ham. Hans intellekt hadde blitt lamslått av den frimodige motsigelse, til sitt ansikt, med alle dets erfaringer, og lå nå passiv, uten mening eller spekulasjon, eller så mye som en bevisst forbauselse; mens hans fantasi sendte en vill drøm av velsignelse etter en annen rasende gjennom hans sjel. Hvor lenge han satt visste han ikke; men etter en stund vekket han seg selv, stod opp, og med beven i alle deler av hans skikkelse, så han igjen inn i speilet. Hun var borte. Speilet reflekterte trofast hva hans rom presenterte, og ingenting mer. Det stod der lik gyldne omgivelser hvor sentrale juveler hadde blitt tatt bort – lik en natthimmel uten dens stjerners herlighet. Hun hadde båret med seg all merkverdighet i det reflekterte rom. Det hadde sunket til et nivå av tomhet.

Men da skuffelsens første smell hadde passert, begynte Cosmo å trøste seg selv med det håp at hun kunne vende tilbake, kanskje den neste kvelden, i den samme time. Han tenkte så at om hun gjorde det, skulle hun ikke bli mere skremt av det hatefulle skjelettet, han flyttet det og flere andre artikler med tvilsomt utsende inn i et lite rom ved siden av kaminen, hvor de ikke kunne kaste den minste refleksjon i speilet; og etter å ha gjort sitt fattige rom så ryddig som han kunne, søkte han trøst av den åpne himmel og av en nattevind som hadde begynt å blåse, for han kunne ikke hvile hvor han var. Da han vendte tilbake, noe mer kontrollert, kunne han knapt få seg selv til å ligge ned på sin seng; for han kunne ikke unngå å føle at hun hadde ligget på den; og for ham å ligge der nå ville være en slags vanhelligelse. Allikevel, trøttheten vant ut; og han la seg på divanen, kledd som han var, og han sov til dagen.

Med et bankende hjerte, bankende til han knapt kunne puste, sto han i stumt håp foran speilet den følgende kvelden. Igjen skinte det reflekterte rommet som gjennom en lilla damp i den voksende solnedgangen. Alt så ut til å vente slik som ham, for et kommende vidunder til å prise dets fattige jordlighet med nærværet av himmelsk lykke. Og akkurat mens rommet vibrerte med slagene til kirkeklokkene like ved, som annonserte den sjette time, inn gled den bleke skjønnhet, og igjen la hun seg på divanen. Stakkars Cosmo mistet nesten alle sine sanser av fryd. Nok en gang var hun der! Hennes øyne søkte hjørnet hvor skjelettet hadde stått, og et fjernt glimt av tilfredshet gikk over hennes ansikt, tilsynelatende av å se det tomt. Hun så fortsatt lidende ut, men det var mindre ukomfort uttrykt i hennes åsyn enn det hadde vært natten før. Hun lot seg merke mer av tingene rundt henne, og så ut til å glane med noe nysgjerrighet på de rare apparaturene som sto her og der i rommet. Men etter en stund så det ut til at trøttheten tok overhånd, og igjen sovnet hun. Bestemt på å ikke miste syne av henne denne gangen, vokter Cosmo

den sovende formen. Hennes slummer var så dyp og absorberende at en fascinerende hvile så ut til å smitte over fra henne til ham mens han glante på henne; og han rykket til som fra en drøm da kvinnen rørte på seg, og uten å åpne sine øyne, sto hun opp, og forlot rommet med en gange lik en søvngjenger.

Cosmo var nå i en tilstand av ekstraordinær fryd. Menn flest har en hemmelig skatt et sted. Gjerrigknarken har sine gyldne horder; virtuosen har sin kjære ring; studenten sin sjeldne bok, poeten sitt favoritt tilholdssted; elskerens sin hemmelige skuff; men Cosmo hadde et speil med en nydelig kvinne i det. Og nå som han visste, på grunn av skjelettet, at hun ble påvirket av tingene rundt henne, hadde han et nytt objekt i livet: Han ville gjøre det nakne kammeret i speilet til et rom som ingen kvinne trengte forrækt for å kalle sitt eget. Og Cosmo var fattig. Men han eide bragder som kunne bli gjort til inntekt; selv om han til nå hadde foretrukket å leve på sin smale ukelønn, fremfor en økning ved metoder som hans stolthet anså uverdige hans rang. Han var den beste fekteren på Universitetet; og nå tilbydde han å gi leksjoner i blokkering og liknende øvelser til dem som valgte å betale vel for bryderiet. Hans forslag ble mottatt med overraskelse av studentene; men det ble ivrig akseptert av mange; og snart var hans instruksjoner ikke begrenset til de rike studenter, men ble spent søkt av mange fra den yngre nobilitet i Praha og dens nabolag. Slik at veldig snart hadde han en god del penger til sin disposisjon. Den første tingen han gjorde var å fjerne hans apparaturer og merkverdigheter inn i skapet i rommet. Så plasserte han sin seng og noen få andre nødvendigheter på hver side av peisen, og skilte dem fra resten av rommet med to skjermer av indisk stoff. Så puttet han en elegant divan for kvinnen å ligge på i hjørnet hvor hans seng hadde stått tidligere; og hver dag la han gradvis til noen luksusartikler, og til slutt var rommet omgjort til et rikt budoar.

Hver kveld, omtrent på samme tid, kom kvinnen inn. Den første gangen hun så den nye divanen, rykket hun til med et halvsmlil; så ble hennes ansikt veldig trist, tårene kom til hennes øyne, og hun la seg ned på divanen og presset sitt ansikt inn i silkeputene, som for å gjemme seg fra alt. Hun lot seg merke hvert tillegg og hver forandring mens arbeidet fortsatte; og gav et blick av anerkjennelse, som om hun visste at noen tjente henne, og var takknemlig for det, blandet med det faste snevet av lidelse. Omsider, etter at hun en kveld hadde lagt seg ned som vanlig, falt hennes øyne på noen malerier som Cosmo nylig akkurat hadde blitt ferdig å dekorere veggen med. Hun reiste seg, og til hans store glede, gikk gjennom rommet, og deretter tok til å undersøke dem nøye, og viste mye glede i sitt blick mens hun gjorde det. Men igjen vendte det sorgfulle, tårevåte uttrykket tilbake, og igjen gravde hun sitt ansikt ned i putene på hennes divan. Men gradvis vokste hennes åsyn mer sammensatt; mye av lidelsene som manifesterte seg i hennes første opptreden hadde forsvunnet, og et slags stille, håpefullt uttrykk hadde tatt dets plass; men som stadig gjorde vei for et engstelig, urolig blick, blandet med noe sympatisk medlidenhet.

I mellomtiden, hvordan gikk det med Cosmo? Som man kan forvente fra en med hans temperament, hadde hans interesse blomstret til kjærlighet, og hans kjærlighet – skal vi kalle det, *modnet* – eller *visnet* til begjær. Men akk, han elsket en skygge. Han kunne ikke komme nær henne, kunne ikke snakke til henne, kunne ikke høre en lyd fra de søte leppene som hans lengtende øyne ville klamre seg til lik bier til deres honningkuber. Tidt og ofte sang han til seg selv:

«Jeg kommer til å dø av kjærlighet til piken»;

og alltid så han igjen, og døde ikke, selv om hans hjerte virket rede til å gå i stykker av livets intensitet og lengsel. Og jo mer han gjorde for henne, jo mer elsket han henne; og han håpte at, selv om hun aldri lot til å se ham, at hun likevel likte å vite at en ukjent ville gitt sitt liv for henne. Han prøvde å trøste seg selv over sin separasjon fra henne, ved å tenke at kanskje en dag ville hun se ham og gjøre tegn til ham, og det ville tilfredsstilt ham; «for», tenkte han, «er ikke dette alt det en elskende sjel kan gjøre for å gå inn i kommunikasjon med en annen? Altså, hvor mange som elsker kommer aldri hverandre nærere enn å se den andre i et speil; de ser ut til å vite, og kjenner allikevel aldri det indre livet; aldri går de inn i den andre sjelen; og forlattes til slutt, med bare de vageste anelser om universet, ved hvis grenser man har svevet ved i årevis? Hvis jeg bare kunne snakke til henne, og visst at hun hørte meg, så skulle jeg blitt tilfreds.» En gang vurderte han å male et bilde på veggen som skulle, ut av nødvendighet, formidle til kvinnen en tanke om ham selv; men, selv om han hadde noe dyktighet med blyanten, fant han sine hender skjelve så mye når han gjorde et forsøk, at han ble tvunget til å gi opp...

«Den levende, han dør; den som dør, han lever.»

En kveld, mens han sto og stirret på sin skatt, syntes han at han så et fjernt uttrykk av selvbevissthet i hennes åsyn, som om hun forsto at lidenskapelige øyne var festet på henne. Dette vokste; helt til det røde steg over hennes hals, kinn og panne. Comos lengsel etter å komme henne nær drev ham nesten fra forstanden. Denne natten var hun kledd i et kveldsantrekk, pyntet med diamanter. Dette kunne ikke legge noe til hennes skjønnhet, men det presenterte den i et nytt aspekt; det gjorde hennes yndighet i stand til å gjøre en ny manifestasjon av seg selv i en ny utførelse. For essensiell skjønnhet er uendelig; og som naturens sjel trenger en endeløs rekke av varierte former til å legemliggjøre sin yndighet, utallige ansikter av skjønnhet som springer frem, ikke to av dem like på noen av hennes hjerteknuser; slik trenger den individuelle form å forandre sitt miljø, for å gjøre det mulig å avdekke alle fasene i dens yndighet. Diamanter glitret ut fra hennes hår, halvt gjemt i dens luksus, lik stjerner gjennom mørke regnskyer; og armbåndene på hennes hvite håndledd blinket i alle fargene til en lynende regnbue, mens hun løftet sine snøbleke hender for å dekke sitt brennende ansikt. Men hennes skjønnhet skinte mer enn alle ornamentene. «Om jeg så bare hadde fått en av hennes føtter å kysse», tenkte Cosmo, «så skulle jeg vært tilfreds.» Akk, han bedro seg selv, for begjær er aldri tilfreds. Heller ikke visste han at det er *to* veier ut fra hennes forheksede hus. Men plutselig, som om smellet hadde blitt drevet inn i hans hjerte utenfra, og avslørt seg først som smerte, og etterpå i definitiv form, fór denne tanken inn i hans sinn: «Hun har en elsker et sted. Minner om hans ord bringer nå farge til hennes ansikt. For henne er jeg ingen steder. Hun lever i en annen verden hele dagen, og hele natten, etter at hun forlater meg. Hvorfor kommer hun og får meg til å elske henne, helt til jeg, en sterk mann, er for spak til å se på henne mer?» Han så igjen, og hennes ansikt var blekt som en lilje. En sørgmodig medlidenhet lot til å irttesette glitteret i de hvileløse juvelene, og de rolige tårene i hennes øyne. Hun forlot rommet tidligere denne kvelden enn hun pleide. Cosmo ble værende alene, med en følelse som om hans bryst hadde plutselig blitt forlatt tomt og

hult, og vekten av den hele verden knuste dets vegger. Den neste kvelden, for første gang siden hun begynte å komme, var hun ikke der.

Og nå var Cosmo i elendig forfatning. Siden tanken på en rival hadde kommet til ham, fikk han ikke hvile et eneste øyeblikk. Mer enn noen gang lengtet han etter å se kvinnen ansikt til ansikt. Han overbeviste seg selv om at hvis han bare kjente til det verste, ville han være tilfreds; for da kunne han forlate Praha, og finne lindring i konstant bevegelse, som er håpet til alle aktive sinn når de invaderes av uro. I mellomtiden ventet han med usigelig angst på neste natt, og håpte hun ville vende tilbake: men hun dukket ikke opp. Og nå ble han virkelig syk. Hans medstudenter så alle hans elendige utsende, og han sluttet å delta på forelesningene. Hans plikter ble neglisjert. Han brydde seg ikke om noe. Himmelen, med den store sol, var for ham bare en hjerteløs, brennende ørken. Menn og kvinner i gatene var bare dukker, uten egne motiver eller interesse for ham. Han så dem alle som på det evig foranderlige feltet til et hullkamera. Hun – hun ene og alene – var hans univers, hans kilde til liv, hans inkarnerte gode. På seks kvelder kom hun ikke. Så hans absorberende lidenskap, og den rolige feberen som konsumerte hans hjerne, ble hans unnskyldning for den løsningen som han hadde valgt, og begynt å gjennomføre før denne tiden hadde gått.

Etter å ha resonnert med seg selv, at det måtte være via en trolldom over dette speilet at formen til kvinnen var å se i det, bestemte han seg for å prøve å forstå det han frem til nå hadde studert hovedsakelig av nysgjerrighet. «For», sa han til seg selv, «hvis en trolldom tvinger hennes tilstedeværelse frem i glasset (og hun kom uvillig i starten), kan da ikke en sterkere trolldom, slik som jeg kjenner, spesielt ved hjelp fra hennes nesten-nærvær i speilet, hvis hun skulle dukke opp igjen, pålegge hennes levende form å komme til meg her? Hvis jeg gjør henne galt, la kjærlighet være min unnskyldning. Jeg ønsker bare å høre min dom fra hennes egne lepper.» Han tvilte aldri, på noe tidspunkt, at hun var en virkelig jordlig dame; eller, sagt på en annen måte, at det var en dame som på en eller en annen måte kastet speilbildet av sin form inn i det magiske speilet.

Han åpnet sin hemmelige skuff, tok ut sine bøker om magi, tente sin lampe, og leste og gjorde notater fra midnatt til tre om morgenen, i tre etterfølgende netter. Så la han sine bøker tilbake; og gikk den neste natten ut på jakt etter materialene nødvendig for trylleformularet. Disse var ikke lette å finne; for i kjærlighetsmagi og alle formularer av denne natur, kreves ingredienser knapt sømmelig å nevne, og bare tanken på dem i tilknytning til henne kunne han bare unnskyldte på grunn av sin bitre trang. Til slutt lyktes han å skaffe alt han behøvde; og på den syvende kvelden etter at hun sist hadde dukket opp, fant han seg selv forberedt til en dåd av rettstridig og tyrannisk kraft.

Han ryddet sentrum av rommet; bøyde seg ned og tegnet en rød sirkel på gulvet, rundt stedet hvor han sto; skrev i de fire kvadratene mystiske tegn, og tall som var alle potenser av syv eller ni; han undersøkte hele ringen nøye, for å se at ikke det minste brudd hadde forekommet i periferien; og reiste seg så fra sin bøyde stilling. Mens han sto opp slo kirkeklokken syv; og, akkurat slik hun hadde dukket opp den første gangen, nølende, sakte, og staselig, gled kvinnen inn. Cosmo skalv; og da hun snudde seg, og avdekket et åsyn slitt og blekt, som med sykdom eller indre problemer, ble han svak og følte at han kanskje ikke turde fortsette. Men mens han stirret på ansiktet og formen, som nå besittet hele hans sjel og ekskluderte alle andre gleder og sorger, lengselen etter å snakke til henne, å vite at hun hørte ham, å høre fra henne et ord tilbake, ble så utholdelig at han

plutselig og hastig gjenopptok sine forberedelser. Mens han forsiktig gikk fra sirkelen, la han et lite fyrfat i dens senter. Han tente så på dets kull, og mens det brente opp åpnet han sitt vindu og satte seg selv, ventende, ved det.

Det var en lummer kveld. Luften var full av torden. En følelse av luksuriøs depresjon fylte hans sinn. Himmelen lot til å ha vokst seg tung, og til å komprimere luften under den. Et slags lilla skjær gjennomsyret atmosfæren, og gjennom det åpne vinduet kom det dufter av fjerne jorder, som all byens damp ikke kunne klare å kvele. Snart glødet kullet. Cosmo drysset på det røkelse og andre substanser som han hadde anskaffet, steg inn i sirkelen, og snudde sitt ansikt fra fyrfatet mot speilet. Da, med øynene festet på ansiktet til kvinnen, begynte ham med skjelvende stemme å gjengi en kraftfull besvergelse. Han hadde ikke kommet langt, før kvinnen ble blek; og da, lik en returnerende bølge, vasket blodet alle dets banker med sin skarlagene flo, og hun gjemte sitt ansikt i sine hender. Da gikk han over til en enda sterkere besvergelse.

Kvinnen reiste seg og gikk urolig frem og tilbake i sitt rom. Enda en trolldom; og hun så ut til å søke med sine øyne etter et objekt hvor de ønsket å hvile. Til slutt så det ut som om hun plutselig fikk øye på ham; for hennes øyne festet seg fullt og helt på hans, og hun ble gradvis trukket, noe motvillig, nær sin side av speilet, akkurat som om hans øyne hadde fascinert henne. Cosmo hadde aldri sett henne så nær før. Nå møttes de endelig øyne til øyne; men han kunne ikke helt forstå uttrykket hennes. De var full av øm bønnfallelse, men det var noe mer som han ikke kunne tolke. Selv om hans hjerte lot til å ligge i hans strupe, ville han ikke la noe glede eller uro vende ham bort fra hans oppgave. Mens han fortsatt så henne i ansiktet, gikk han over til den mektigste besvergelsen han kjente. Plutselig snudde kvinnen seg og gikk ut av døren i sitt reflekterte kammer. Et øyeblikk etter kom hun inn i hans rom med sitt sanne nærvær; han glemte alle sine forholdsregler, og løp fra den forheksede sirkel, og knelte foran henne. Der sto hun, den levende kvinnen fra hans lidenskapelige visjoner, alene ved hans side, i en tordenfylt skumring, og i gløden fra en magisk ild.

«Hvorfor», spurte kvinnen med en bevende stemme, «brakte De en stakkars pike gjennom de regntunge gatene alene?»

«Fordi jeg dør av bare kjærlighet til Dem; men jeg bare brakte Dem fra det speilet der.»

«Ah, speilet!» og hun så opp på det og skalv. «Akk! Jeg er bare en slave mens det speilet eksisterer. Men tro nå ikke at det var makten i Deres besvergelsen som dro meg; det var Deres lengtende ønske etter å se meg som banket på døren i mitt hjerte, helt til jeg var tvunget til å gi etter.»

«Kan De da elske meg?» sa Cosmo, i en stemme så rolig som døden, men nesten uartikluert av følelser.

«Vet jeg ikke», svarte hun sørgmodig; «det kan jeg ikke vite så lenge jeg er forfjamset med fortryllelser. Det vil være i sannet en glede for stor å legge mitt hode på Deres bryst og gråte til døden; for jeg tenker at De elsker meg, selv om jeg ikke vet; – men –»

Cosmo reiste seg opp fra gulvet.

«Jeg elsker Dem som – nei, jeg vet ikke hva – for siden jeg har elsket Dem, er det ingenting annet.»

Han grep hennes hånd; hun trakk den tilbake.

«Nei, du må ikke; jeg er i din makt, og derfor kan jeg ikke.»

Hun brast i tårer, og knelte nå ned foran ham, og sa –

«Cosmo, hvis De elsker meg, sett meg fri, også fra Dem selv; ødelegg speilet.»

«Og skal jeg se Dem selv i stede?»

«Det kan jeg ikke vite, jeg vil ikke bedra Dem, vi vil kanskje aldri møtes igjen.»

En intens kamp reiste seg i Cosmos bryst. Nå var hun i hans makt. Hun mislikte ham ikke i alle fall; og han kunne se henne når han ønsket. Å ødelegge speilet ville være å ødelegge hans eget liv, å forvise fra hans univers den eneste herlighet det hadde. Hele verden ville bare være et fengsel hvis han tilintetgjorde det ene vindu som så inn i kjærlighetens paradis. Ennå ikke ren i kjærlighet, nølte han.

Med et skrik av sorg reiste kvinnen seg til sine ben. «Ah! Han elsker meg ikke; han elsker meg ikke slik som jeg elsker ham. Og akk! Jeg som ønsker hans kjærlighet selv mer enn friheten jeg søker.»

«Jeg skal ikke vente på å bli villig,» ropte Cosmo; og løp til hjørnet hvor det store sverdet sto.

I mellomtiden hadde det blitt svært mørkt; bare glørne kastet en rød glans gjennom rommet. Han grep sverdet ved dets stålslire, og sto foran speilet; men idet han hevet et sterkt slag mot det med den tunge sverdknappen, gled bladet halvveis ut av sliren, og knappen traff veggen over speilet. I det øyeblikket så det ut til å smelle et forferdelig lyn i rommet rett ved dem; og før Cosmo kunne gjenta slaget, falt han sanseløs ned foran ildstedet. Da han kom til seg selv, fant han at kvinnen og speilet hadde begge forsvunnet. Han ble grepet av en hjernefeber, som holdt ham til hans divan i ukevis.

Da han gjenvant sin forstand, begynte han å tenke på hva som kunne ha skjedd med speilet. For kvinnen håpet han hun hadde funnet veien tilbake slik hun kom; men siden speilet sin skjebne involverte hennes egen, var hun mer umiddelbart engstelig over det. Han kunne ikke tenke seg at hun hadde båret det bort. Det var alt for tungt, selv om det ikke hadde vært så fast montert på veggen at hun ikke kunne fjerne det. På den annen side, han husket lynet; som fikk han til å tro at det ikke var noe lyn, men at et annet slag hadde slått ham i bakken. Han konkluderte med at enten ved overnaturlig støtte, siden han hadde eksponert seg selv til demonenes hevn ved å forlate sirkelens sikkerhet, eller på en annen måte, hadde speilet sannsynligvis funnet sin vei tilbake til sin tidligere eier; og kanskje hadde han, det var forferdelig å tenke på, innen nå nok en gang kvittet seg med det, og gitt kvinnen videre til en annen manns makt; hvis han ikke brukte sin makt noe verre enn han selv hadde gjort, kunne han fortsatt gi Cosmo en mengde grunner til å forbanne den egoistiske ubeslutsomheten som hadde forhindret ham fra å knuse speilet umiddelbart. Faktisk, å tenke at hun som han elsket, og som hadde bedt ham om frihet, fortsatt skulle i noen grad være prisgitt speilets eier, og i alle fall var eksponert for hans konstante observasjon, var i seg selv nok til å gjøre en vaksom elsker gal.

Behovet for å bli frisk holdt hans styrke tilbake; men til slutt var han i stand til å dra ut. Først dro han av gårde til den gamle forhandleren, og lot som om han søkte etter noe annet. Et lattermildt flir i skapningens ansikt overbeviste ham at han visste alt om det; men han kunne ikke se det blant hans møbler, eller få noe informasjon ut av ham om hva som hadde skjedd med det. Han uttrykte en total overraskelse over å høre at det var stjålet, en overraskelse som Cosmo straks så var forfalsket; og på samme tid, innbilte han seg at det gamle vraket ikke i det hele tatt var opptatt av å oppfattes som genuin. Full av uro, som han dekket over så godt han kunne, gjorde han mange søk, men til ingen nytte. Selvfølgelig kunne han ikke spørre noen spørsmål; men han holdt sine ører våkne for selv

det fjerneste hint som kunne sende hans søk i riktig retning. Han dro aldri ut uten en kort, tung hammer av stål på seg, slik at han kunne knuse speilet i det øyeblikk han kunne glede seg over å se sin tapte skatt, hvis det øyeblikket noen sinne skulle komme. Om han kom til å se kvinnen igjen var nå en tanke av annenrangs betydning, og utsatt til han hadde oppnådd hennes frihet. Han vandret her og der, lik et nervøst spøkelse, blek og herjet; hele tiden gnaget tanken på han hjerte om hva hun kanskje led – alt på grunn av ham.

En natt minglet han med en folkemengde som fylte rommene til en av de mest fremstående vertshus i byen; for han aksepterte hver invitasjon så han ikke skulle miste noen sjanse, uansett hvor fattig, til å anskaffe informasjon som kunne fremskynde hans oppdagelse. Her vandret han rundt, lyttet til hvert ville ord han kunne fange, i håp om en åpenbaring. Mens han nærmet seg noen damer som snakket stille i hjørnet, sa en til en annen:

«Har du hørt om den rare sykdommen til prinsessen von Hohenweiss?»

«Ja, hun har vært syk for mer enn et år nå. Det er svært sørgelig for slik en fin skapning å ha slik en forferdelig lidelse. Hun var nylig bedre i noen uker, men i løpet av de siste få dagene har de samme angrepene vendt tilbake, tilsynelatende akkompagnert med mer lidelse enn noen gang. Det er alt i alt en utrolig historie.»

«Er det en historie knyttet til hennes sykdom?»

«Jeg har bare hørt ufullkomne rapporter om det; men det er sagt at hun for rundt atten måneder siden fornærmet en gammel kvinne som hadde holdt en posisjon av tillit i familien, og som, etter noen usammenhengende trusler, forsvant. Denne merkverdige tilstanden fulgte kort tid etter. Men den merkeligste delen av historien er dets assosiasjon med tapet av et antikt speil som sto i hennes garderobe, og som hun konstant brukte.»

Her sank talerens stemme til et hvisk; og Cosmo, selv om hans egen sjel satt og lyttet med sine ører, kunne ikke høre mer. Han skalv for mye til å tørre å ta det opp med kvinnene, om det så hadde vært tilrådelig å eksponere seg seg til deres nysgjerrighet. Navnet på prinsessen var vel kjent for ham, men han hadde aldri sett henne; bortsett fra at det faktisk var henne, som han nå knapt tvilte på, som hadde knelt foran ham på den forferdelige natten. I frykt for å tiltrekke oppmerksomhet, for på grunn av hans svake helse kunne han ikke gjenopprette en utsende av ro, la han i vei mot frisk luft, og nådde sin bopel; glad over at han endelig visste hvor hun bodde, selv om han aldri hadde drømt om å oppsøke henne åpenlyst, selv om han skulle være heldig nok til å fri henne fra sitt hatefulle bånd. Han håpte også, at siden han uforventet hadde lært så mye, at den andre og mye viktige delen skulle om kort tid bli avdekket.

«Har du sett Steinwald i det siste?»

«Nei, jeg har ikke sett ham på lang tid. Han er nesten like god som meg med kården, og jeg antar han tror han ikke trenger flere leksjoner.»

«Jeg lurar på hva som har skjedd med ham. Jeg skulle så gjerne sett ham. La meg se; den siste gangen jeg så ham kom han ut av den gamle forhandlerens bule, den samme som du var med meg til en gang, for å se på en rustning. Det var hele tre uker siden.»

Dette hintet var nok for Cosmo. Von Steinwald var en mann med stor innflytelse i hoffet, vel kjent for hans skrupuløse vaner og brennende lidenskaper. Bare muligheten for at speilet skulle være i hans hender var helvete selv for Cosmo. Men voldelige og hastige handlinger av noen type ville sannsynlig ikke lykkes. Alt som han ønsket var en mulighet

til å ødelegge det fatale glassen; og for å oppnå dette, måtte han gi seg tid. Han formet mange planer i sitt sinn, men ute av stand til å gå for noe bestemt.

Etter en stund, en kveld han passerte huset til Von Steinwald, så han at vinduene var mere skinnende enn vanlig. Han observerte en stund, og så at gjester begynte å komme, skyndte seg hjem, og kledde seg så rikt som han kunne, i håp om å mingle med gjestene uforstyrret; en effekt som ikke burde være noe problem for en mann av hans standard.

* * *

I et høytliggende, stille kammer, i en annen del av byen, lå en form som mer liknet marmor enn en levende kvinne. Dødens skjønnhet så ut til å ligge frossen på hennes ansikt, for hennes lepper var stive, og øyelokkene lukket. Hennes lange hvite hender lå i kryss på hennes bryst, og ingen pust forstyrres deres hvile. Ved siden av den døde talte mennesker i det stille, som om den dypeste ro av alle kunne bli brutt ved lyden av en levende stemme. Akkurat slik snakket de to damene som satt ved hennes side, selv om sjelen åpenbart var utenfor rekkevidden til all tilkjennegivelse fra sansene, i de mildeste toner av undertrykket sorg. «Hun har ligget slik i en time.»

«Det er ikke lenge nå, frykter jeg.»

«Hvor mye tynnere hun har blitt disse siste få ukene! Hvis hun bare ville tale, og forklare hva hun lider, ville det vært bedre for henne. Jeg tror hun har syner i sine transer, men ingenting kan fremkalle noe om det fra henne når hun er våken.»

«Taler hun noen ganger i disse transene?»

«Jeg har aldri hørt henne; men de sier hun vandrer noen ganger, og en gang gav hele husholdningen en fryktelig skrekk ved å forsvinne for en hel time, og returnere gjennomvåt av regn, og nesten død av utmattelse og frykt. Men selv da ville hun ikke gi noe forklaring på hva som hadde skjedd.»

En knapt hørbar mumling fra de ennå urørlige leppene til damen overrasket hennes tjenestepiker. Etter flere mislykkede forsøk på artikulasjon, sprang ordet «COSMO!» fra henne. Kvinnen lå stille som før; men bare for et øyeblikk. Med et vilt skrik, hoppet hun fra divanen ned på gulvet, slengte sine armer over sitt hodet med foldede og stramme hender, og med åpne øyner som skinte med lys, ropte hun ut med en stemme så jublende som ånd som bryter ut av en grav, «Jeg er fri! Jeg er fri! Jeg takker Dem!» Så kastet hun seg ned på divanen og gråt; sto så opp, og vandret urolig opp og ned i rommet, med gestikulasjoner blandet med fryd og angst. Så snudde hun seg mot sine tjenestepiker – «Fort, Lisa, min frakk og hette!» Så lavere – «Jeg må gå til ham. Vær rask, Lisa! Du kan komme med meg, hvis du vil.»

I neste øyeblikk var de i gaten, og skyndte seg av gårde mot en av broene over Moldau. Månen var nær sitt senit, og gatene var nesten tomme. Prinsessen løp snart fra sin tjenestepike, og var halvveis over broen før den andre nådde den.

«Er du nå fri? Speilet er ødelagt, er du fri?»

Ordene ble sagt nær ved henne, og hun skyndte seg videre. Hun vendte om; og der, stående mot rettverket i en av broen fordypninger, sto Cosmo i en praktfull dress, men med et hvitt og skjelvende ansikt.

«Cosmo! – Jeg er fri – og din tjener for evig. Jeg var på vei til deg nå.»

«Og jeg til deg, for døden gjorde meg frimodig; men jeg kunne ikke komme lenger. Har

jeg bøtet noe? Elsker jeg deg – bare litt?»

«Å, jeg vet nå at du elsker meg, min Cosmo; men hva er det du sier om død?»

Han svarte ikke. Hans hånd var presset mot hans side. Hun så mer nøye etter: Blodet vellet frem mellom fingrene. Hun kastet sine armer rundt ham med et svakt bittert hyl.

Da Lisa kom frem fant hun sin frue knelende over et blekt dødt ansikt, som fortsatt smilte i de spektrale månestråler.

Ordforklaringer

- **Albertus Magnus:** Katolsk helgen fra 1200 tallet, skrev om logikk, filosofi, vitenskap, astrologi, alkymi m.m.
- **Cornelius Agrippa:** Levde på 1400-1500-tallet, kjent som okkult magiker, skrev om teologi, astrologi og alkymi.
- **Hjelmtegn:** En heraldisk figur på toppen av hjelmen til et våpenskjold.
- **virtuos:** En svært begavet og talentfull musiker.
- **budoar:** Et staselig kvinneværelse i et herskapshus eller slott.
- **hullkamera:** Også kjent som «camera obscura». Gammelt projeksjonsapparat som tar inn lys fra omgivelsene inn i et mørkt avlukke, og projekterer bildet mot en liten skjerm. Forgjenger til fotoapparatet.
- **fyrfat:** En skål eller et fat til å brenne kull og annet brensel.
- **hjernefeber:** Et foreldet medisinsk uttrykk. Beskriver betennelse i hodet, gjerne med febersymptomer, ofte forårsaket av mentalt stress.
- **Moldau:** En av de lengste elvene i Praha.
- **senit:** Midt på himmelen, rett over observatørens posisjon.

Lastet fra:

EventyrForAlle.no

Et eventyr av George MacDonald (1824-905) (Offentlig eiendom - public domain)

Utdrag fra romanen *Phantastes*, Kapittel XIII. Tittel gitt av oversetter.

Norsk oversettelse: Karl-Robert Rønning

Basert på [Phantastes: A Faerie Romance for Men and Women \(gutenberg.org\)](http://Phantastes: A Faerie Romance for Men and Women (gutenberg.org))

Dette verket er lisensiert under følgende Creative Commons lisens: Navngivelse-DelPåSammeVilkår 4.0 Internasjonal. For å se en kopi av denne lisensen, besøk <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>.

Illustratør: John Bell

Kilde: [Phantastes: A faerie romance, 1894 \(archive.org\)](http://Phantastes: A faerie romance, 1894 (archive.org))

Dette arbeidet er fri for kjente opphavsrettsrestriksjoner.